

PRIJÍMANIE NOVÝCH ČLENOV DO PRAVOSLÁVNEJ CIRKVI PODĽA KÁNONOV I. VŠEOBECNÉHO SNEMU⁵²

Vladimír KOCVÁR

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Prijímanie do Cirkvi z pohanstva, či iných nekresťanských vierovyznaní sa vždy vykonávalo a vykonáva ustáleným poriadkom: ustanovením za katechumena, katechumenátom a následným krstom. Tento postup v našom príspevku nebudeme rozberať. Zložitejšou je otázka prijímania do Cirkvi ľudí z rôznych kresťanských spoločenstiev, schizmatických, či heretických. Dávne kánonické predpisy poznajú v tejto otázke dvojakú prax, ktorá sa objavuje už začiatkom 3. storočia. V cirkevných dejinách sú známe živé debaty, ktoré sa týkali spôsobu prijímania montanistov máloazijskými cirkvami, ktoré na snemoch v Ikonii a Sinade pod predsedníctvom cézarejského biskupa Firmilián zavrhlí krst heretikov. Toto stanovisko prijali aj cirkvi v Afrike na sneme v roku 220 za kartagénskeho biskupa Agripina. Základné teologické východisko týchto snemov neskôr sformuloval kánon kartagénskeho snemu.⁵³ Na rozdiel od toho Rím zastával iný názor, pretože podľa jeho obyčajov boli heretici prijímaní skladaním rúk biskupa alebo čítaním modlitby a tento rozdiel sa prehĺbil počas novatiánskej schizmy. Po odsúdení schizmy sa chceli mnohí z prívržencov Nováta vrátiť k ustálenému poriadku. Časť z nich bola pokrstená v Cirkvi, a po prijatí Novátovho učenia boli pokrstení znova, časť z nich bola pokrstená v schizme. Prví z nich boli prijímaní bez krstu, druhá skupina vyvolala ostrý spor medzi cirkvami Ríma a Kartága. Podľa Rímskej praxe boli novatiáni schizmatici pokrstení v mene Svätej Trojice a preto nebolo možné ich

⁵² Tento článok je výsledkom riešenia grantovej úlohy č. 1/2015 VGA *Pravidlá I. všeobecného snemu (preklad a výklad)* v rámci Vedeckej grantovej agentúry Pravoslávnej cirkvi na Slovensku. Článok bol prezentovaný v rámci medzinárodnej vedeckej konferencie *Kánonické dedičstvo I. všeobecného snemu* konanej 24. novembra 2015 v Prešove.

⁵³ Pozri ЈАНГУ, Т. К. 2011. *Канони и богослужење*. Краљево, 2011. s. 342.

krstiť, pretože by to protirečilo základným kánonickým východiskám (47. Apoštolské pravidlo), vyjadreným aj v Symbole viery.

Neopakovateľnosť tajiny krstu bola zrejmou a všeobecne prijatou aj na Východe. No otázka platnosti krstu vykonaného heretikmi ostávala na Východe otvorenou. Ak nie úplne, tak vo veľkej miere bol však Východu bližší stav sv. Kypriána Kartágenského. Firmilián Cézarejský tvrdil, „že názor neplatnosti krstu heretikov je natoľko starý, že sa nikto nepamätá na to, kedy bol prijatý a že vždy bola prijímaná iba jedna Cirkev a jeden krst ktorý môže byť vykonaný len Cirkvou.“⁵⁴ Keď pápež Štefan nariadil, že nesmú byť znovu krstení tí, ktorí už boli krstení, bez ohľadu na to kým a ako, svätý Kyprián to považoval za deformáciu pravdy a spreneverenie sa apoštolskej tradícii, aby sa vyhovel ľudským zvykom. Pre Kypriána nebola otázka prijímania schizmatikov a heretikov iba otázkou cirkevnej praxe, ktorá sa môže odlišovať. Pochopil, že na pozadí praktickej otázky sa nachádza základná otázka: Či sú mimo hraníc všeobecnej Cirkvi možné Sväté Tajiny? Na obranu svojho učenia použil sv. Kyprián dva základné ekleziologické argumenty. Prvý spočíval vo Svätých Tajinách, ich podstate a ich vykonávaní. Krst, ako aj ostatné tajiny, je ustanovený v Cirkvi a vykonáva sa Cirkvou. Pre Kypriána to bola nemeniteľná pravda, ktorú neustále opakoval vo svojich listoch. Krstom sa človek blahodatne očisťuje od hriechu, zomiera pre predchádzajúci život, posväcuje sa Duchom a vodou a rodí sa ako dieťa Cirkvi. Krst nemôže byť oddelený od Ducha: kde je Duch; kde niet Ducha, niet ani krstu. Ale Duch nemôže byť oddelený od Cirkvi, ani Cirkev od Ducha. Preto iba v Cirkvi voda krstu rodí rozumné ovečky Christovho stáda. Mimo všeobecnej Cirkvi voda nerodí nikoho, pretože mimo Cirkvi neočisťuje, ale poškvŕňuje. Preto nikto nemôže byť pokrstený mimo Cirkvi: „Mimo Cirkvi krst nie je možný“⁵⁵ (List Kvintovi o krste heretikov). Druhý argument je, že Cirkev je jedna. A keďže je jedna, nemôže byť súčasne v sebe aj mimo seba. Preto sú schizmatici a heretici mimo Cirkvi; ak by boli v Cirkvi, potom pravoslávni sú mimo Cirkvi. A toto by bola absurdita, pretože by to popieralo celú, takmer trojstoročnú existenciu všeobecnej Cirkvi, negovalo apoštolskú tradíciu a z pravoslávnych by to robilo heretikov. Cirkev je alebo u heretikov alebo u pravoslávnych, ale nemôže byť aj

⁵⁴ АФАНАСИЙ, Н. 2002. *Ступање у Цркву*. Вршац, 2002. s. 188.

⁵⁵ АФАНАСИЙ, Н. 2002. *Ступање у Цркву*. Вршац, 2002. s. 225.

u jedných aj u druhých. Pravda je len u pravoslávnych a nie u heretikov, ktorí majú všetko falošné. No nielen forma krstu, ale aj obsah tejto formy nemôže byť u heretikov správny a pravdivý. To, čo heretici nazývajú krstom, nielen že nemôže byť považované za tajinu, ale je „falošnou a svätokrádežnou obeťou.“⁵⁶

Kyprián Kartágenský trval na potrebe opätovného krstu tých, ktorí vstupovali do Cirkvi z radov novatiánov, pretože podľa neho mimo Cirkvi nepôsobí Božia blahodať a preto aj samotné Tajiny nie sú vykonané. Toto stanovisko bolo potvrdené tromi snemami v rokoch 255-256. Proti týmto rozhodnutiam ostro zareagoval rímsky biskup Štefan a pod hrozbou prerušenia spoločenstva žiadal dodržiavanie rímskej praxe.

Teologické hľadisko Kypriána a cirkví na Východe odráža v podstate Apoštolské kánony, ktoré sú vyjadrením zvykov hlavne Antiochijskej cirkvi. Tieto kánony nepovažujú za platné Tajiny, vykonávané heretikmi a odsudzujú tých, ktorí ich chcú priznať. (Ap. 46., 67., 68). Je však potrebné dodať, že Apoštolské pravidlá nemali v kánonickej tradícii Cirkvi v 4. a 5. stor. tak silnú pozíciu, akú im dávali neskorší kánonisti (Matúš Vlastár, Nikodým Agiorita). Všeobecnú autoritu získali až 2. pravidlom Trullského snemu. Prijímanie heretikov do Cirkvi sa riadilo inými pravidlami: 8. a 19. pravidlom I. všeobecného snemu, 7. pravidlom II. všeobecného snemu, 7. a 8. pravidlom Laodicejského snemu. Dôležitými sú aj pravidlá sv. Vasilija Veľkého: 1., 5. a 45. Práve pravidlá sv. Vasilija boli prvými pravidlami svätých otcov, ktoré boli zaradené do zbierok kánonického práva.

Po sporoch týkajúcich sa otázky krstu, však na prax na Východe vplýval aj stav Rímskej cirkvi. prejavilo sa to v tom, že aj cirkvi na Východe začali v konkrétnych prípadoch priznávať platnosť krstu heretikov. No cirkev na Východe nezaujala jeden všeobecný stav v otázke platnosti alebo neplatnosti krstu heretikov. Táto otázka sa riešila v každom jednotlivom prípade osobitne.

Už od dôb Prvého všeobecného snemu bola Cirkev naklonená ikonómii a to zvlášť vo svojom 8. pravidle, ktoré hovorí o prijímaní tzv. čistých, katarov (novatiánov) písomným vyhlásením a skladaním rúk, teda pokáním a to aj klér. 19. pravidlo hovorí o prijímaní pavliniánov (nasledovníkov Pavla Samo-

⁵⁶ АФАНАСІЕВ, Н. 2002. *Ступање у Цркву*. Вршац, 2002. s. 226.

Rozhodnutia východných snemov týkajúce sa prijímania heretikov a schizmatikov neobsahujú principiálne riešenia tohto problému, ale skôr rámcové pokyny, ktoré sa aplikovali v konkrétnych prípadoch. Prvý všeobecný snem predpisuje vo svojom 8. pravidle, ako majú byť do cirkvi prijímaní tzv. čistí (katari, novatiáni). Je potrebné si uvedomiť, že toto pravidlo hovorí práve o tých, ktorí boli bezprostrednou príčinou sporov týkajúcich sa krstu a pripomenúť, že sv. Kyprián nepriznával žiadne tajiny vykonané heretikmi: *Ὁ ἡμενοβάβωνης ἡκόгда самъхъ себѣ чистымъ, но приобщающаго къ кадоліческой ѡ апостольской цркви, благодѣдно стѣмъ ѡ великомъ соборѣ, да, по возложеніи на нѣхъ рѣкъ, пребывають ѡни въ клирѣ. Прѣжде же всегѡ надлежитъ ѡмъ писменнымъ ѡповѣдати, ѡкоу прилѣпѣтиа ѡ поспѣдовати едѣтъ ѡпредѣленіамъ кадоліескіа ѡ апостольскіа цркви, то єсть, едѣтъ въ ѡбщєніи церковномъ ѡ съ двоєженіамъ, ѡ съ падшимъ въ вѣрѣа гонѣніа, даа котѣрыхъ ѡ вѣрѣа поканіа ѡутѣвлено, ѡ ерѣкъ процєніа назначенъ. Надобно, чтобы ѡни въ всемъ поспѣдовали ѡпредѣленіамъ кадоліескіа цркви.*⁵⁸ „O tých, ktorí sami seba niekedy nazvali čistými, ale zjednotených s všeobecnou a apoštolskou cirkvou, ustanovil svätý a veľký snemu, nech po skladaní rúk na nich zotrjavú v klére. Predovšetkým im náleží písomne vyznať, že sa budú pridŕžiavať a vo všetkom nasledovať pravidlá všeobecnej a apoštolskej cirkvi, t.j. budú v cirkevnom spoločenstve aj s druhýkrát ženatými, aj s padlými v čase prenasledovania, ktorým bola stanovená doba pokánia a určený čas odpustenia. Je potrebné, aby vo všetkom nasledovali pravidlá všeobecnej cirkvi...” (8. pravidlo). Z textu pravidla je jasné, že hovorí o spôsobe prijímania novatiánskych klérikov, keďže hovorí o ich zotrvaní v klére. Už v dávnej minulosti prevládal názor, že pod „skladaním rúk“ netreba chápať tajinu chirotonie. Aristin pod skladaním rúk chápal tajinu myropomazania. No ak by nad novatiánmi bolo potrebné vykonať tajinu myropomazania, znamenalo by to, že platnou je u nich len krst a teda všetci by boli do všeobecnej Cirkvi prijímaní ako laici, bez ohľadu na ich predchádzajúcu hodnotu. No ak zohľadníme zvyčajný postup prijímania kajúcnikov do Cirkvi v

⁵⁸ Книга правилъ свѣтлыѣхъ апостолѣвъ, свѣтлыѣхъ соборѣвъ вселенскыѣхъ ѿ помѣстныхъ, ѿ свѣтлыѣхъ оцѣвъ. Москва, 1992. s. 34.

4. storočí, správny výklad pravidla bude ten, že novatiáni, nezávisle od ich hierarchického stupňa majú byť prijímania cez pokánie, spojené so skladaním rúk, ako to máme zachytené v Rímskej praxi, vyjadrenej pápežom Štefanom: „Ak k vám niekto prichádza z akejkoľvek herézy, podľa tradície nikto nie je prijímania bez predchádzajúceho skladania rúk na znak pokánia“⁵⁹

Bolo by však chybné na základe 8. pravidle myslieť si, že snem prijal Rímsku prax týkajúcu sa prijímania heretikov do Cirkvi. V 19. pravidle zavrholi otcovia I. všeobecného snemu krst pavliniánov a nariadili ich opätovné pokrstenie (áno, hovorí sa o znovupokrstení!). *Ѡ бѣвшѣхъ павліанамъ, но потомъ прѣбѣвшѣхъ къ каѡоліческой цркви, постановаѣтся ѡпредѣленіе, чѣобы ѡнѣ бѣѣ вообщѣ енѡбѣ крестіимы бѣли.*⁶⁰ „O tých, ktorí boli pavliniánmi, no potom pristúpili k všeobecnej cirkvi sa ustanovuje, aby boli všetci znovu pokrstení...“ (19. pravidlo). Toto rozhodnutie teda nepriznáva platnosť krstu pavliniánov. Na základe toho, čo vieme o učení Pavla Samosatského, neviem s určitosťou povedať, či ich krst bol vykonávaný inak ako v Cirkvi. Svätý Atanáž Alexandrijský zavrhol ich krst z dôvodu, že krstnej formulácie vsunuli nepravoslávne učenie. Ak z tohto faktu vychádzali aj otcovia I. všeobecného snemu, znamenalo by to, že nenasledovali Rímsku prax, ktorá sa nezaoberala správnosťou trinitárnej formuláciou, stačilo dodržať formálnu správnosť krstu. Krst pavliniánov bol teda zavrhnutý na základe argumentácie sv. Kypriána Kartágenského, že heretici nevyznávajú ani toho Otca, ani toho Syna, ani toho Svätého Ducha ako pravoslávni. No ani za predpokladu, že prijmem doplnenie Rímskej praxe prijímania heretikov o správnosť obsahu trinitárnej formulácie (predpoklad použitý v 19. pravidle), aj tak však kánony I. všeobecného snemu (či už 8. alebo 19.) neobsahujú všeobecne použiteľné riešenie a reagujú na konkrétny prípad.

Ikonómiu používa aj 7. pravidlo II. všeobecného snemu, kde sa robí rozdiel medzi heretikmi prijímanými myropomazaním: ariáni, makedoniáni, savatiáni, novatiáni, tetraditi a apolinaristi (po písomnom zrieknutí sa bludnej viery); samotným krstom mali byť prijímaní eunomiáni (ktorí krstili jedným ponorením) a ako pohania, teda katechumenát, exorcizmy a až potom krst:

⁵⁹ АФАНАСІЕВ, Н. 2002. *Ступање у Цркву*. Вршац, 2002. s. 193.

⁶⁰ Книга правилъ свѣтыхъ апостолѣвъ, свѣтыхъ соборѣвъ вселенскихъ и помѣстныхъ, и свѣтыхъ о҃тцѣвъ. Москва, 1992. s. 39.

montanisti, sabeliáni a ďalší heretici, ako hovorí kánon, prevažne z galatskej oblasti. Krst tu spomínaných heretikov nie je priznávaný, pričom v dvoch prípadoch je uvedené aj vysvetlenie: nesprávnosť formálnej stránky (eunomiáni) a nesprávnosť učenia o Svätej Trojici (sabeiláni). Ani v tomto pravidle nemáme jasné riešenie krstu heretikov, len rozhodnutie snemu týkajúce sa konkrétnych prípadov. Objavuje sa tu však už dvojité prax krstu: priamo krst a krst po katechumenáte. Zaujímavá je aj časť pravidla, ktorou sa priznáva platnosť krstu určitých skupín, pričom ostatných sa to netýka. Pri priznávaní krstu sa snem mohol riadiť iba správnosťou formálnej stránky krstu, keďže trinitárna formulácia niektorých skupín nebola v zhode s učením Cirkvi. Ak by sa zohľadňovala správnosť trinitárnej formulácie, ariáni, makedoniáni, saveliáni i apolinaristi by museli byť riešení ako pavliniáni či montanisti. Ak by sa zohľadňovala správnosť učenia, na ikonómiu by mali nárok novatiáni a paschaliti, o ktorých aj sv. Epifanij hovoril, že sú pravoslávni.

95. pravidlo Trullského snemu opakuje ustanovenia II. všeobecného snemu, no zároveň dodáva ďalšie skupiny heretikov nestoriánov a monofyzitov, ktorí majú byť do cirkvi prijímaní písomným zrieknutím sa bludného učenia. Je však zaujímavý fakt, že v tomto pravidle sa nespomína skladanie rúk, ako to bolo v 8. pravidle I. všeobecného snemu. Zaslúži si to pozornosť hlavne preto, že novatiánstvo bol rozkol, schizma, kým nestoriánstvo a monofyzitizmus predstavovali dogmatický odklon od učenia Cirkvi, a boli snemami odsúdené ako herézy. Tieto dve herézy predstavovali veľmi silných protivníkov Pravoslavia a obidve úporne bojovali proti Cirkvi. Cirkev na jednej strane odsúdila prívržencov týchto heréz, nielen živých, ale aj zosnulých, na strane druhej prijala rozhodnutie snemu, že títo heretici majú byť do Cirkvi prijímaní len na základe písomného zrieknutia sa herézy a teda priznávajúc platnosť svätých tajín, vykonávaných v týchto spoločenstvách. Ak by sa malo uplatniť riešenie 19. pravidla I. všeobecného snemu na týchto heretikov, aj ich tajina krstu by musela byť neplatná, keďže nevyznávajú toho istého Syna ako pravoslávni.

Pri skúmaní jednotlivých prípadov prijímania heretikov do Cirkvi snemy najprv skúmali heretické učenie a určovali vzťah ku konkrétnej heréze a následne určovali spôsob prijímania nasledovníkov týchto učení do Cirkvi. Zdá sa však, že sa nebral ohľad iba na učenie heretikov, ale aj potreby tzv. „cirkevnej politiky“ v konkrétnom momente. Len tak sa dá objasniť to, že v

určitých prípadoch snemy preukazovali maximálnu ikonómiu aj pri heretikoch, ktorých učenie sa značne líšili od vierouky Cirkvi, a na druhej strane maximálnu prísnosť pri schizmatikoch, ktorých vierouka sa takmer nelíšila od učenia Cirkvi. Len tak sa dá objasniť fakt, že spôsob prijímania tých istých skupín heretikov a schizmatikov sa menil, aj napriek predchádzajúcim rozhodnutiam snemov. Nicejský snem rozhodol, že novatiani majú byť prijímaní skladaním rúk (pokáním), Trulský snem určuje pri ich prijímaní myropomazanie. Nedá sa predpokladať, že príčinou tejto zmeny by boli modifikácie v samotnom novatianstve. To ostalo nezmeneným, zmenili sa podmienky cirkevného života. V dobe I. všeobecného snemu, ktorý bol snemom pokoja a mieru, sa aj cirkevná politika snažila o maximálnu ikonómiu k novatianstvu, ktoré bolo veľmi silné. V 5. storočí a o to viac v 7. storočí už mohla cirkevná politika úplne ignorovať novatianstvo, ktoré už nepredstavovalo nebezpečenstvo. V tej dobe sa výrazne prejavovala potreba návratu nestoriánov a hlavne monofyzitov do Cirkvi a práve táto úloha podmienovala blahosklonnosť vo vzťahu k týmto skupinám. A ak vezmeme do úvahy aj túto skutočnosť, je zjavné, prečo snemy nevydali principiálne riešenie tohto problému, týkajúce sa všetkých heretikov či schizmatikov vo všeobecnosti.

Všeobecné riešenie si nedovoľujeme vysloviť, nakoľko toto je v kompetencii miestnej Cirkvi (ako to vidíme na príklade snemov v Carihrade či Moskve) nie jednotlivca, no dovolíme si zopár postrehov. Nasledujúc sv. Kypriána Kartágenského je potrebné uvedomovať si to, že Cirkev je jedna a pamätať na to, kde sú jej hranice, za ktorými niet blahodátneho pôsobenia. A tu, pravidlá týkajúce sa prijímania inoslávnych do Cirkvi, akoby v určitej miere pripúšťali blahodátňu platnosť krstu vykonaného aj mimo Cirkvi (čo vyvoláva veľké pochybnosti a problémy). Zároveň je potrebné dbať na to, kedy je možné aplikovať ikonómiu. Hierarchia, motivovaná potrebou aplikovania ikonómie, môže zmierniť pravidlá, napríklad prijímania kajúcnikov do spoločenstva, ale nemôže to, čo je neblahodátne urobiť blahodátnym. To by znamenalo, že kvôli ikonómii by bolo možné heretické učenie prehlásiť za pravoslávne a vo svojej dobe by bolo z toho istého dôvodu užitočnejšie neodsudzovať Ária, Nestória, či Eutychia. To však Cirkev neurobila a urobiť nemôže.

Zoznam bibliografických odkazov

- АФАНАСЈЕВ, Н. 2002. *Ступање у Цркву*. Вршац : 2002. s. 186-232. ISBN 86-84131-01-0.
- EUSEBIUS PAMPHILI. 1988. *Cirkevní dějiny*. In: *Osmá patristická čítanka*. Praha : 1988.
- ЈАНГУ, Т. К. 2011. *Канони и богослужење*. Краљево : 2011. s. 339-361. ISBN 978-86-88635-00-4.
- Кни́га пра́вилъ свѣтъ́хъ апосто́ловъ, свѣтъ́хъ соборо́въ вселѣ́нскихъ ѿ помѣ́стныхъ, ѿ свѣтъ́хъ о́тцѣхъ. Москва : 1992. ISBN 5-85-28-0-135-6.
- ПОПОВИЋ, Р. 2012. *Васељенски сабори - први, други, трећи и четврти - одабрана документа*. 1. vydanie. Београд : 2012. ISBN 978-86-86805-51-5.
- ШМЕМАН, А. 1994. *Историјски пут православља*. 1. vydanie. Цетиње : 1994.

THE ADMISSION OF NEW MEMBERS TO THE ORTHODOX CHURCH ACCORDING TO RULES OF 1st ECUMENICAL COUNCIL

Vladimír KOCVÁR, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of
Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia,
vladimir.kocvar@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The article deals with a problem of admission of new members to the church from various christian non-orthodox groups. Shows historical reasons of this problem and its solving by councils and Church fathers. On the basis of orthodox theology describes and explains different ways of admission of new members, but also mentions uncertainty by application of canons.

Keywords

Church, rule /canon/, baptism, heresies, council